

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В КОЗЕЛЬЩИНСЬКОМУ ЛІЦЕЇ

Відповідно до п.21 постанови КМУ № 957 від 15 вересня 2021 року «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» оцінювання результатів навчання учнів з особливими освітніми потребами у закладах освіти здійснюється за системою та загальними критеріями оцінювання, затвердженими МОН, та з урахуванням індивідуального навчального плану (за наявності).

Оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП в умовах інклюзивного навчання здійснюється для врахування рівня їхніх досягнень, поступу в опануванні навчальним матеріалом, визначення рівня сформованості умінь та навичок, а також здатності до застосування їх на практиці (оволодіння компетентностями).

На вибір та ефективність застосування певних форм та методів оцінювання впливають труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, ООП, які зазначаються в індивідуальній програмі розвитку учня.

Під час оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП варто зважати на рівні підтримки в освітньому процесі у закладах загальної середньої освіти, що визначають особливості проведення поточного та підсумкового оцінювання.

Рівні підтримки – обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти ([Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти](#). Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ [№ 483 від 26.04.2022, № 979 від 30.08.2022](#)).

Оцінювання учнів, що потребують першого рівня підтримки:

- на основі загальних критеріїв оцінювання;
- на основі загальних підходів оцінювання з урахуванням можливості їх адаптації та з урахуванням особливих освітніх потреб учня.

Оцінювання учнів, що потребують другого рівня підтримки:

- на основі загальних критеріїв оцінювання з можливістю адаптації умов проведення оцінювання з урахуванням особливих освітніх потреб учня;
- під час проведення оцінювання враховуються адаптація процедури за часом та змістом (наприклад: збільшення часу на виконання завдань); зміна методів тестування (формування завдань в аудіоформаті, збільшеним шрифтом, шрифтом Брайля тощо).

Оцінювання учнів, що потребують третього рівня підтримки:

- на основі загальних критеріїв оцінювання з урахуванням ІНП (за наявності) та можливості адаптації умов проведення процедури оцінювання з урахуванням особливих освітніх потреб учня;
- під час проведення оцінювання враховуються адаптація процедури оцінювання за часом та змістом (наприклад: збільшення часу на виконання завдань);
- зміна методів тестування (формування завдань в аудіоформаті, збільшеним шрифтом, шрифтом Брайля тощо).

Оцінювання учнів, що потребують четвертого рівня підтримки:

- на основі загальних критеріїв оцінювання з урахуванням ІНП (за наявності) та можливості адаптації/модифікації умов проведення процедури оцінювання з урахуванням особливих освітніх потреб учня;
- здійснення адаптації процедури оцінювання за часом та змістом відповідно до потреб учня, що включає:
 - ✓ використання доступних форм викладу інформації (шрифтом Брайля, письмових чи усних завдань тощо);
 - ✓ використання засобів альтернативної комунікації під час формування завдань;
 - ✓ адаптація/модифікація завдань з урахуванням способу їх сприйняття учнем;
 - ✓ збільшення часу на процедуру оцінювання тощо;
 - ✓ відповідність тестів змісту модифікованої програми навчального предмета.

Оцінювання учнів, що потребують п'ятого рівня підтримки:

- на основі загальних критеріїв оцінювання з урахуванням індивідуального навчального плану (за наявності) та можливості адаптації/модифікації умов проведення процедури оцінювання з урахуванням особливих освітніх потреб учня;
- здійснення адаптації процедури оцінювання за часом та змістом відповідно до потреб учня, що включає:
 - ✓ використання доступних форм викладу інформації (шрифтом Брайля, письмових чи усних завдань тощо);
 - ✓ використання засобів альтернативної комунікації під час формування завдань;
 - ✓ адаптація/модифікація завдань з урахуванням способу їх сприйняття учнем, збільшення часу на процедуру оцінювання

тощо;

- ✓ відповідність тестів змісту модифікованої програми навчального предмета.

Під час проведення оцінювання враховуються адаптації та /чи модифікації змісту навчального предмета (інтегрованого курсу), які зазначені в індивідуальній програмі розвитку учня.

Адаптація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) — зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання.

Модифікація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі — модифікація) — зміна змісту (шляхом спрощення, виключення, об'єднання тощо) навчання з урахуванням особливих освітніх потреб учнів із зміною загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання. (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти)

У процесі навчання в інклюзивному класі вчитель може використовувати різні методи оцінювання, добираючи їх у залежності від індивідуальних особливостей та освітніх можливостей усіх учнів, теми, змісту. Це дозволить подолати суб'єктивізм і формалізм при оцінюванні знань учнів.

Так, учитель може змінити умови, інструкції, час або місце для виконання завдання:

- збільшити час на виконання завдань, чи виконувати кожне завдання в окремо відведений час та ін.;
- надати покроковий алгоритм виконання завдань, усну інструкцію підкріпити письмовою та ін.

Формат завдань та відповідей адаптується відповідно до особливостей сприймання та сильних сторін учня (аудіоформат, збільшений шрифт, шрифт Брайля).

Під час оцінювання рівня сформованості предметних компетентностей учнів з особливими освітніми потребами вилучають ті складові (знання, вміння, види діяльності та інше), опанування якими є утрудненим або неможливим для учня з огляду на труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я.

Значними є відмінності в критеріях оцінювання учнів із порушеннями інтелектуального розвитку. Під час оцінювання потрібно враховувати

можливості дітей та особливості того, як вони опановують навчальний матеріал. Об'єктом оцінювання в цьому випадку має бути динаміка розвитку дитини. Її визначають відносно попередніх індивідуальних досягнень учня. Відповідно до визначених цілей в ІПР оцінюються як просування учнів в опануванні предмета, так і сформованість життєвої компетентності (до прикладу, уміння себе обслуговувати).

- Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів Початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку / навч.-метод. посіб. / авт.: Чеботарьова О. В., Трикоз С. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Королько Н. І., Дмитрієва І. В., Остапенко Л. І., Тарновська Л. І., Гломозда І. В., Чухліб О. А., Стрілець Л. В.К., ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 90 с. <https://lib.iitta.gov.ua/721883/>
- Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку /навчально-методичний посібник/ авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко, Н.А. Ярмола та ін. — К., ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. — 120 с. https://rada.info/upload/users_files/42430768/ffe62ece576cda82b77086cebab08dc4.pdf

Оцінювання результатів навчання учнів з ООП має здійснюватися особами, які провадять педагогічну діяльність. Асистент учителя (у разі наявності) не бере участі в безпосередньому оцінюванні результатів навчання учнів. Він спільно з учителем або самостійно веде спостереження за розвитком учня/учнів з ООП, під час якого фіксує досягнення, динаміку розвитку, перепони тощо. Результати таких спостережень можуть допомогти вчителю при оцінюванні навчальних досягнень дитини та є предметом подальшого обговорення з учасниками команди супроводу для визначення доцільності стратегій навчання та оцінювання.

Роль команди супроводу в оцінюванні учнів з ООП

Для організації інклюзивного навчання учнів з ООП команда психолого-педагогічного супроводу (далі — команда супроводу) протягом двох тижнів з початку навчання дитини складає її індивідуальну програму розвитку. **Індивідуальна програма розвитку (ІПР)** — документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/

послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання. (Закон України “Про освіту”)

У ІПР зазначаються труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, ООП, що можуть впливати на ефективність застосування певних форм оцінювання (див. додаток 3 у [Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти](#)). Під час розроблення ІПР треба враховувати й рекомендації лікарів та мультидисциплінарної реабілітаційної команди, які зазначені у в індивідуальному реабілітаційному плані (за наявності) чи іншій документації.

ІНП складається командою за участю педагогічних працівників, які викладають навчальні предмети (інтегровані курси), у взаємодії з учнями та/або їх батьками (іншими законними представниками), схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується його керівником та підписується одним з батьків (іншим законним представником) дитини. Форма індивідуального навчального плану визначається закладом освіти.

Навчання учнів з ООП здійснюється відповідно до освітньої програми закладу освіти з урахуванням особливих освітніх потреб учнів та особистісно орієнтованого спрямування освітнього процесу, адаптації та/або модифікації окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) тощо.

З 5 класу посилюється увага команди супроводу учня з ООП в закладі освіти до оцінювання. Це зумовлено тим, що при переході до базової середньої освіти змінюються підходи до системи оцінювання, зокрема вводиться бальне оцінювання результатів навчання учнів.

Для кожного з навчальних предметів/інтегрованих курсів команда супроводу має вирішити, в чому та як проявлятиметься якість результатів навчання учня та як фіксувати результати навчання. Це може бути заповнення бланків діагностичних робіт, оцінювання в письмовій роботі, надання письмового зворотного зв'язку, збереження робіт у портфоліо чи інше. Також визначити, де будуть виконуватися ці роботи: у зошитах, на окремих бланках чи інше.

Поточне оцінювання може здійснюватися у вигляді різних видів тестів, зокрема з використанням електронних платформ чи іншого. Таке оцінювання полягає в констатуванні проміжного рівня досягнутого навчального результату. Під час підсумкового оцінювання вчителі визначають, чи відповідають отримані результати навчання учнів вимогам стандарту чи очікуваним результатам, передбаченим в ІПР (якщо розроблялася). Для цього вони проводять різні контрольні-перевірочні роботи, завдання яких розробляють на основі змісту освітнього стандарту та навчальної програми, за якою навчається учень.

Підсумкове оцінювання в умовах нестабільного доступу учнів до освітнього процесу, нестабільного психоемоційного стану, рекомендовано здійснювати на підставі поточного оцінювання, а не проводити у вигляді окремих підсумкових контрольних робіт.

Важливо інформувати учасників команди супроводу та самих учнів про критерії оцінювання їхніх результатів навчання. Учні та їхніх батьків необхідно інформувати також про правила та процедури оцінювання. Передусім – про порядок поточного та підсумкового оцінювання, чинники, які впливають на тематичне оцінювання учнів.

Формувальне оцінювання здобувачів освіти з ООП:

- здійснюється з метою вивчення можливостей навчання та вказує на наступний крок, який потрібно зробити, аби сприяти навчанню;
- зосереджується на динаміці викладання та навчання, а не спрямовується на забезпечення підзвітності чи ранжування учнів;
- дозволяє формулювати цілі навчання та надавати учням зворотний зв'язок, чітко вказуючи, чого вони навчилися, як вони цього навчилися та як їм краще навчатися.

У формувальному оцінюванні матеріали, зібрані у портфоліо, відстеження навчальних досягнень учнів дають можливість учителю визначати потреби в навчанні кожного конкретного учня та надавати йому педагогічну підтримку. Якщо результати оцінювання свідчать про низький рівень навчальних досягнень чи несформованість компетенцій учнів, учитель має переглянути і скорегувати:

- ✓ стратегії викладання;
- ✓ методи і прийоми навчання;
- ✓ форми організації навчання;
- ✓ розподіл часу на пояснення й закріплення матеріалу;
- ✓ зміст та очікувані результати навчання;
- ✓ планування уроків.

Портфоліо учня для оцінювання

Формувальне оцінювання не фіксують у класному журналі, тому накопичувати інформацію про навчальні досягнення учнів з ООП необхідно у портфоліо.

Портфоліо учня (або демонстраційне портфоліо) – містить роботи, які учень вибирає сам. Таке портфоліо є мотивацією для дитини виконувати роботи, що демонструють її найкращі досягнення, але у більшості випадків не відображає щоденну діяльність та сфери чи види діяльності, де може бути потрібна додаткова підтримка.

Портфоліо вчителя – містить форми оцінювання розвитку дитини, інформацію від інших фахівців, результати перевірочних завдань, які вибирає не дитина, а сам педагог. Таке портфоліо ведеться спільно з демонстраційним портфоліо.

Може використовуватися й такий вид портфоліо як поточне портфоліо, коли вчитель спільно з учнем здійснює оцінку його робіт. Дитина обирає зразки робіт, які демонструють її розвиток, рівень опанування відповідними навичками, вчитель додає власні зразки робіт дитини, свої коментарі можуть надавати й інші педагогічні працівники та батьки.

Ідея портфоліо – не у кількості робіт. Воно має відображати певний прогрес учня, його індивідуальні досягнення, витрачені зусилля, оцінювання через зразки робіт.

Педагогічне спостереження для оцінювання

Важливим інструментом для оцінювання учнів з ООП є педагогічне спостереження. Це один із методів для збору інформації про навчання учнів, у тому числі й тих, які використовують невербальні форми спілкування, мають складні порушення розвитку.

Завдяки спостереженню педагоги можуть:

- дізнатися, що діти знають і можуть робити;
- переконатися, що те, що вони надають дітям, як навчають, як взаємодіють з учнями, тісно пов'язано з їхніми здібностями та потребами.

Спостереження також може покращити власні знання вчителя та розуміння ним того, як діти розвиваються та навчаються.

Для оцінювання учнів із складними порушеннями розвитку може застосовуватись спостереження на основі відео. Це дозволяє вчителям та команді супроводу обмірковувати результати оцінювання, обговорювати динаміку навчання, спираючись на фіксовані докази, що вказують, відбулися чи не відбулися зміни у навчанні учня.

Спостереження веде вчитель або асистент учителя. Під час спостереження фіксуються досягнення, динаміка розвитку, перепони тощо. Результати таких

спостережень можуть допомогти вчителю при оцінюванні навчальних досягнень дитини та є предметом подальшого обговорення з учасниками команди супроводу для визначення доцільності стратегій навчання та оцінювання.

Динамічний підхід до спостереження та оцінювання дає змогу вийти за рамки ідеї нормативних очікувань розвитку та вимірювань результатів. Для певних груп учнів з ООП (наприклад, з порушеннями інтелектуального розвитку), об'єктом оцінювання їхніх навчальних досягнень може бути позитивна динаміка особистісного розвитку кожного учня по відношенню до попередніх індивідуальних досягнень та рівня сформованості адаптаційних умінь. Результатом навчальних досягнень буде просування учнів за предметно-орієнтованим напрямом та сформованістю життєвої компетентності у відповідності до визначеного індивідуального освітнього маршруту.

Спостереження вчителя є важливою основою для індивідуалізації навчання учнів з ООП. Саме спостереження дає можливість зібрати інформацію та дати відповідь на низку запитань.

Практика реагування на підтримку

Для інклюзивного освітнього середовища важливою є практика реагування на потреби учнів. Це механізм відстеження та оцінювання ефективності змін (у тому числі й адаптацій, модифікацій) на прогрес успішності учнів, насамперед тих, які демонструють труднощі в навчанні. Ця практика дає можливість вчителю та / чи команді супроводу (за наявності) визначити учнів, які можуть потребувати додаткової підтримки, тобто учнів з особливими освітніми потребами.

В основі практики реагування на потреби є підхід, що базується на вирішенні проблеми. Це означає, що педагог оцінює дані про розвиток кожного індивідуального учня і на основі цього приймає рішення щодо реагування на ту чи іншу потребу та вибір часу, необхідного для цього. Цей підхід базується на циклічному процесі, що складається із чотирьох кроків, які здійснюються на всіх рівнях додаткової підтримки і визначають оптимальний шлях розвитку учня.

1. Визначення потреби у підтримці
2. Планування підтримки
3. Впровадження підтримки
4. Оцінювання підтримки

Перший крок – це визначення потреб й аналіз проблеми, з якою стикається

учень. На цьому етапі надзвичайно важливо з'ясувати причину труднощів у навчанні. Для цього вчитель має проаналізувати усі чинники, які можуть впливати на проблему учня, щоб визначити подальші кроки. Інколи це вимагатиме від вчителя чи асистента вчителя (за наявності у класі) зібрати інформацію про дитину й поза школою. Особливо це важливо в час, коли учень може відчувати тривогу, брак сну, відчуття незахищеності — усе це впливатиме на результати його навчання. Крім того, ми маємо пам'ятати, що учні проводять у школі лише третину часу або й менше, якщо вони навчаються онлайн. Тому врахування інформації про обставини, в яких перебуває учень поза класом, є надзвичайно важливим для його успішного навчання і розвитку.

Другий крок — визначення цілей і планування підтримки для подолання визначених труднощів. Орієнтирами для визначення цілей будуть очікувані результати учіння.

Важливо, щоб вчитель (вчитель з асистентом вчителя чи команда супроводу, якщо йдеться) визначили процес моніторингу, щоб відстежувати результати запланованої підтримки.

Третій крок — впровадження запланованої підтримки разом із спостереженням за її результатами. Моніторинг прогресу має здійснюватися постійно (щодня, щотижня чи раз на два тижні чи інше). Частоту має вирішити вчитель або команда супроводу (за наявності). З метою оцінювання (відстеження) прогресу можна використовувати різні методи — діагностичні тести, спостереження, творчі роботи чи інше, залежно від визначених цілей.

Четвертий крок — оцінювання підтримки. За наявності команди супроводу оцінювання підтримки через прогрес учня краще здійснювати усією командою.

При оцінюванні аналізуються дані, отримані під час моніторингу прогресу учня, його реагування на ті чи інші види підтримки. Дані можуть включати в себе результати тестів, спостережень, оцінки та інше. Базуючись на результатах аналізу, приймається рішення щодо продовження чи припинення запланованої підтримки, про можливий перегляд виду підтримки, її інтенсивності.

Описаний цикл має стосуватися підтримки, що здійснюється по відношенню до учня, який має ті чи інші труднощі в навчанні, на кожному з рівнів підтримки. Таким чином цей підхід до вирішення проблем максимально враховує індивідуальні особливі освітні потреби учнів.

Перевагами такого підходу є те, що рішення базуються на індивідуальних потребах учня, а також гнучкості щодо вибору тих чи інших заходів та забезпечення ресурсами.

Практика підтримки здійснюється на трьох рівнях:

1. **Рівень класу.** На цьому рівні вчитель виявляє учнів, які демонструють труднощі у навчанні, впроваджує практики підтримки, зокрема на основі універсального дизайну у навчанні й починає відстежувати (моніторити) прогрес учня. Учитель збирає інформацію щодо сильних і слабких сторін учня, щодо практик і підходів, які використовувалися до цього, іншу важливу інформацію, у тому числі й від батьків. Якщо підтримка на цьому рівні не дає позитивних результатів, то здійснюється перехід на другий рівень.
2. **Рівень команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти.** Команда супроводу переглядає інформацію про учня та розглядає інші чинники, які можуть впливати на успішність учня (житлово-побутові умови, мова спілкування в родині (особливо, якщо вона є відмінною від державної), склад сім'ї та її соціальний статус та інше). Команда супроводу також переглядає практики підтримки, які вже здійснювалися вчителем, і за потреби адаптує чи модифікує їх відповідно до особливих освітніх потреб учня. Учитель продовжує здійснювати підтримку та моніторинг прогресу учня. Якщо ж і у цьому випадку учень не демонструє прогресу, здійснюється перехід на третій рівень.
3. **Рівень спеціальної підтримки.** Відсутність прогресу в дитини після здійснення всіх попередніх втручань може свідчити про особливі освітні потреби, зумовлені складними порушеннями розвитку. У цьому випадку керівник закладу освіти, який зазвичай є членом команди підтримки або здійснює з нею постійну комунікацію, має звернутися до батьків дитини, щоб порекомендувати пройти комплексну оцінку в ІРЦ (це може бути і повторна оцінка). Висновок ІРЦ про комплексну оцінку розвитку дитини потрібен для визначення освітнього середовища та підтримки, що будуть найбільш ефективним для дитини.

Педагогічне спостереження є одним із важливих способів оцінювання різних аспектів освітнього процесу: діяльності учнів та вчителя, організації освітнього середовища тощо. Спостереження за учнем виконує вчитель чи асистент вчителя за визначеними наперед вчителем чи іншими фахівцями (практичний психолог, вчитель-логопед та ін.) показниками.

Залучення батьків учнів з ООП у процес оцінювання

Залучення батьків учнів з ООП у процес оцінювання — важливий спосіб взаємодії з батьками, який має багато переваг для самих учнів. Нерідко батьки

просто не знають, яку роль вони можуть відігравати в оцінюванні успішності своєї дитини. Тому одним з важливих факторів успіху оцінювання навчання учнів є регулярне та відкрите спілкування з батьками.

Важливо інформувати батьків про особливості оцінювання та причини використання тих чи інших форм чи методів оцінювання навчальних досягнень учнів, зокрема якщо вони відрізняються від тих, які застосовуються до оцінювання успішності інших дітей у класі.

Батьки учнів з ООП є учасниками команди супроводу. Але може знадобитись додатковий час, щоб пояснити процес і особливості оцінювання та показати те, як це допомагає їхній дитині зростати у навчальному, соціально-емоційному чи інших поступках.

За методичними рекомендаціями «Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами», укладачі: Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ, УІРО, 2024, 40 с.

